



Institut za razvoj
obrazovanja

Model financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Institut za razvoj obrazovanja
Zagreb, prosinac 2010.

**Naslov izvješća**

Model financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Izdavač

Institut za razvoj obrazovanja
Preradovićeva 33/I, 10000 Zagreb, Hrvatska
www.iro.hr

Za izdavača

Ninoslav Šćukanec

Urednik

Thomas Farnell

Autorica izvješća

Danijela Dolenc

Oblikovanje teksta:

Nedeljko Vareškić

Zagreb, 2010.

Izvješće „Model financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj“ izrađeno je u sklopu projekta: „Analiza modela financiranja studija u Hrvatskoj i Europi“ koji je financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH i vodio Institut za razvoj obrazovanja (broj ugovora: klasa: 641-01/09-05/00048; ur.broj: 533-08-09-0001).

Mišljenja izražena u ovom izvješću su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH.

Model financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Autorica izvješća: Danijela Dolenc

Urednik: Thomas Farnell

Zagreb, prosinac 2010.

Napomena: podaci prikazani u ovom izvješću prikupljeni su i analizirani u razdoblju od srpnja do listopada 2009. godine. Ovo izvješće izrađeno je u sklopu projekta: „Analiza modela financiranja studija u Hrvatskoj i Europi“ u sklopu kojeg je ovdje predstavljena analiza financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj usporediva s modelima financiranja visokog obrazovanja u devet zemalja članica Europske unije.



SADRŽAJ

POJAŠNENJE TERMINOLOGIJE KORIŠTENE U IZVJEŠĆU	5
OSNOVNE ODREDNICE SUSTAVA.....	7
Institucije u sustavu visokog obrazovanja	7
Struktura studentskog tijela u Hrvatskoj.....	9
Ekspanzija hrvatskog sustava visokog obrazovanja	11
Uspješnost studiranja i završetka studija u Hrvatskoj.....	12
Struktura zaposlenih u sustavu visokog obrazovanja.....	13
Izdvajanja za visoko obrazovanje	17
MODEL UTVRĐIVANJA PRORAČUNA ZA INSTITUCIJE VISOKOG OBRAZOVANJA.....	19
Prelazak na financiranje kroz cjeloviti proračun (eng. <i>lump sum</i>).....	19
Školarine kao vlastiti izvori financiranja institucija visokog obrazovanja	21
ŠKOLARINE	24
STUDENTSKI STANDARD, STIPENDIJE I ZAJMOVI	29
Programi izravne državne potpore	29
Programi neizravne državne potpore studentima – studentski standard	33
Zajmovi.....	35
ANALITIČKI SAŽETAK	36
POPIS IZVORA	39

POJAŠNENJE TERMINOLOGIJE KORIŠTENE U IZVJEŠĆU

Termini korišteni za institucije visokog obrazovanja

U ovom izvješću autorica koristi termin „institucija visokog obrazovanja“ kao zajednički naziv za sveučilišta i njihove sastavnice (fakulteti, akademije i odjeli), veleučilišta i visoke škole. Samo u specifičnim kontekstima se navode termini „sveučilišta“, „fakulteti“ i dr.

Ovaj termin se koristi umjesto termina „visoka učilišta“, koji je uvriježen termin u hrvatskom kontekstu, primarno kako bismo termin uskladili s terminom koji se koristi u europskom kontekstu (u englesko-govornom području): *higher education institution*. Smatramo kako je ovaj izraz, koji obuhvaća širok raspon različitih institucija, najbolji zajednički naziv za potrebe komparativne analize različitih sustava visokog obrazovanja, kao što je predmet projekta „Analiza modela financiranja studija u Hrvatskoj i Europi“.

U trećem pak poglavlju izvješća („Model utvrđivanja proračuna institucija visokog obrazovanja“), termin „institucija visokog obrazovanja“ će biti primarno korišten za „sveučilišta“ i njihove sastavnice, s obzirom na specifičan fokus ovog dijela analize.

Nazivi akademskih stupnjeva

Budući da se u ovom izvješću analiziraju podaci koji pokrivaju period prije i poslije Bolonjske reforme u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja, postavlja se potreba za korištenjem konzistentne i razumljive terminologije za akademske stupnjeve, koji imaju različite nazive prije i poslije Bolonjske reforme.

Nazivi akademskih stupnjeva prije Bolonjske reforme	Nazivi akademskih stupnjeva poslije Bolonjske reforme
Diplomski	Preddiplomski
Poslijediplomski	Diplomski
Doktorski	Poslijediplomski

Potreba za korištenjem konzistentne terminologije je važna jer primjerice naziv „poslijediplomski“ ima potpunu drugačije značenje prije i poslije Bolonjske reforme.



Urednik je odlučio u ovom izvješću koristiti isključivo nove „bolonjske“ nazive za akademske stupnjeve, čak i u slučajevima kada analiza obuhvaća period prije Bolonjske reforme. Samo u specifičnom kontekstu će se navoditi nazivi akademskih stupnjeva prije Bolonjske reforme, i to u navodnim znakovima ili uz objašnjenje (npr. „tadašnji dodiplomski studij“).

OSNOVNE ODREDNICE SUSTAVA

Institucije u sustavu visokog obrazovanja

Sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj najvećim se dijelom financira iz javnog sektora; prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (dalje u tekstu MZOŠ) u akademskoj godini 2006./07., 95,6% studenata studiralo je na javnim visokim učilištima. Slijedom reforme s početka 1990-ih godina, sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj ima binarnu strukturu, odnosno podijeljen je na sveučilišne i stručne studije. U tako organiziranom sustavu provedena je početkom 2003.g. Bolonjska reforma, koja je zahvatila strukturu svih studijskih programa koji se provode u Hrvatskoj. Niže je prikazana analiza koja pokazuje strukturu i zastupljenost postojećih studijskih programa.

Glavno nadležno tijelo za sustav visokog obrazovanja je MZOŠ, koji je osnovan 2003.g. spajanjem tadašnjeg Ministarstva obrazovanja i športa s Ministarstvom znanosti i tehnologije. Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje (dalje u tekstu NVVO) najviše je stručno tijelo u Hrvatskoj, imenuje ga Sabor, a brine za razvitak i kvalitetu cjelokupnog sustava visokog obrazovanja. Nadležnosti, kao i okvir rada i izbor članova NVVO-a reguliran je Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju¹ (dalje u tekstu ZZDVO). Vlada Republike Hrvatske osnovala je 2004.g. Agenciju za znanost i visoko obrazovanje (dalje u tekstu AZVO), sa zadatkom da evaluira institucije i programe unutar sustava visokog obrazovanja i znanosti. Osim toga, AZVO je zadužen pružati stručnu i operativnu pomoć Nacionalnim vijećima i Savjetu za financiranje (MZOŠ, 2007.c). Nadalje, Savjet za financiranje znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja stručno je tijelo Nacionalnog vijeća za znanost i Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje, čiji sastav regulira ranije spomenuti ZZDVO.

Institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj su sveučilišta (čije sastavnice mogu biti fakulteti, akademije i odjeli), veleučilišta i visoke škole. Prema ZZDVO, Republika Hrvatska osniva sveučilišta zakonom, a veleučilišta i visoke škole uredbom Vlade. Osim toga, postoje i druge bitne razlike između ustroja i prava koja imaju sveučilišta u odnosu na veleučilišta i visoke škole. Osnovna je razlika u tomu što sveučilištem upravlja Senat na čelu s Rektorom te što je sveučilištu zakonom garantirana autonomija, dok veleučilišta nemaju takvo pravo.

¹ Narodne novine 123/03., te izmjene i dopune objavljene u Narodnim novinama 105/04., 174/04. i 46/07.

Prema ZZDVO, čl.68, javnim veleučilištima i visokim školama upravljaju upravna vijeća u kojima natpolovičnu većinu čini osnivač (Vlada RH, odnosno MZOŠ ili neko drugo vladino tijelo), što znači da, za razliku od sveučilišta, na veleučilištima i visokim školama izvršne institucije vlasti imaju direktnu upravnu ulogu, što se odnosi i na financiranje i financijsko upravljanje navedenim institucijama visokog obrazovanja.

Trenutno u Hrvatskoj postoji sedam javnih sveučilišta (u Dubrovniku, Osijeku, Puli, Rijeci, Splitu, Zadru i Zagrebu), 12 javnih i jedno privatno veleučilište, te 21 visoka škola (četiri od kojih su javne i 17 privatnih). Usprkos većem broju veleučilišta i visokih škola u odnosu na broj sveučilišta, važno je istaknuti kako je, prema podacima MZOŠ-a, tijekom akademske godine 2006./07. 85,5% studenata u Hrvatskoj studiralo na sveučilištima (MZOŠ, 2009.a). U tom kontekstu će se u sklopu ove studije staviti veći naglasak na strukturu financiranja sveučilišta u Hrvatskoj jer će takva analiza najbolje obuhvatiti ključne karakteristike financiranja cjelokupnog sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

Navedenih se sedam sveučilišta može podijeliti u tri grupe. Prva skupina uključuje tri relativno mala i nova sveučilišta - Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (osnovano 2006.g.), Sveučilište u Dubrovniku (osnovano 2003.g.) te Sveučilište u Zadru (osnovano 2002.g.). Navedena sveučilišta osnovana su u posljednjih pet godina te danas broje nekoliko tisuća studenata, kao što je prikazano u Tablici 1. Drugu skupinu čine nešto veća sveučilišta u Splitu, Rijeci i Osijeku, koja su osnovana 1970-ih godina (Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku 1975.g., Sveučilište u Splitu 1974.g., Sveučilište u Rijeci 1973.g.), dok treću skupinu čini samo Sveučilište u Zagrebu, kao najstarije (osnovano 1669.g.) te daleko najveće i najbrojnije hrvatsko sveučilište. OECD-ovo izvješće o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (*OECD Reviews of Tertiary Education: Croatia, 2008.*), tako ističe kao bitnu karakteristiku sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj njegovu visoku koncentriranost u Zagrebu te vrlo slabu integriranost sveučilišta.

Tablica 1.: Broj studenata po sveučilištima, godine 2006./07.g., ukupan broj (redovni, izvanredni i strani studenti)

Institucija visokog obrazovanja	Broj studenata
Sveučilište u Dubrovniku	1.380
Sveučilište u J.J. Strossmayera u Osijeku	16.787



Sveučilište u Puli	2.669
Sveučilište u Rijeci	18.264
Sveučilište u Splitu	25.790
Sveučilište u Zadru	5.860
Sveučilište u Zagrebu	70.587
Ukupno	141.337

Izvor: MZOŠ, podaci o upisanim studentima u Hrvatskoj, 2006./07.

Struktura studentskog tijela u Hrvatskoj

U razdoblju od 18 godina, od akademske godine 1990./01. do akademske godine 2007./08., broj studenata u Hrvatskoj porastao je za 95%, sa 70.781 na 138.126 (Matković, 2009.).

Prema Priopćenju Državnog zavoda za statistiku (dalje u tekstu DZS) iz lipnja 2009.g.², u zimskom semestru akademske godine 2008./09. na institucije visokog obrazovanja Republike Hrvatske upisalo se ukupno 134.188 studenata, što je za 2,9% manje u odnosu na zimski semestar prošle akademske godine. Osim toga na visokim učilištima postoji kontingent apsolvenata koji je u zimskom semestru iznosio 31.463. Ukoliko zbrojimo navedene dvije grupe, dolazimo do ukupnog broja od 165.651 studenata u 2008.g. u Hrvatskoj.

Na redovni studij upisano je 73,1% studenata, a na izvanredni 26,9%. Najviše je redovnih studenata upisano na fakultete, i to 83,0% (8,7% na stručni, a 74,3% na sveučilišni studij), zatim na veleučilišta (11,3%), visoke škole (4,1%) i umjetničke akademije (1,6%).

Slijedom zakonodavne reforme iz 2003.g., kada je donesen Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju³, u 2005.g. implementacija Bolonjskog procesa u Hrvatskoj bila je usredotočena na: reorganizaciju studijskih programa i kurikula na dva studijska ciklusa, uvođenje prakse priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija, te razvoj sustava osiguranja kvalitete (MZOŠ, 2007.a). Četiri godine kasnije, tijekom akademske godine

² Priopćenja su dostupna na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku, <http://www.dzs.hr/>

³ Dostupan na mrežnim stranicama Narodnih novina, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306330.html>

2008./09. od ukupnog broja studenata njih 8,0% studiralo je prema “starom” programu, dok je 92,0% studenata studiralo prema Bolonjskom procesu.

Vezano za ranije spomenutu karakteristiku hrvatskog sustava visokog obrazovanja kao podijeljenog na stručne i sveučilišne studije, prema podacima DZS-a, prikazanim u Tablici 2, u zimskom semestru akademske godine 2008./09. 43,3% studenata bilo je upisano na preddiplomski sveučilišni studij, 30,5% na preddiplomski stručni studij, 12,6% na integrirani preddiplomski i diplomski studij, 7,1% na sveučilišni dodiplomski studij (po starom sustavu), 4,4% na diplomski sveučilišni studij, 1,2% na specijalistički diplomski stručni studij, a 0,9% na stručni dodiplomski studij (po starom sustavu).

Tablica 2.: Broj upisanih studenata prema tipu programa, u zimskom semestru akademske godine 2008./09.

Tip studijskog programa	Postotak
Preddiplomski sveučilišni	43,3%
Preddiplomski stručni	30,5%
Integrirani preddiplomski i diplomski	12,6%
Sveučilišni dodiplomski	7,1%
Diplomski sveučilišni	4,4%
Specijalistički diplomski stručni	1,2%
Stručni dodiplomski	0,9%

Izvor: DZS, 2009.

Nadalje, tijekom 2008.g. na institucijama visokog obrazovanja Republike Hrvatske diplomiralo je 25.573 studenata, što je za 22% više u odnosu na prethodnu godinu. S obzirom na ranije prikazani podatak prema kojemu je navedene akademske godine upisano manje studenata nego godinu ranije, činjenica da ih je diplomiralo više predstavlja pozitivan pomak. Potrebno je pratiti ove podatke u narednim godinama kako bi se utvrdilo radi li se o pozitivnom trendu koji je povezan s prelaskom na „bolonjsku“ strukturu studijskih programa.

Od ukupnog broja studenata koji su diplomirali, 69,6% su redoviti studenti, a 30,4% su izvanredni studenti. Od redovitih studenata, 66,7% studiralo je uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a ostali su sami snosili troškove studija (33,3%). Od ukupnog

broja studenata, njih 72,9%, diplomiralo je prema "starom" programu dok je 27,1% studenata diplomiralo prema Bolonjskom procesu.

Kao što se može vidjeti u Tablici 3, od ukupnog broja studenata koji su diplomirali u akademskoj godini 2008./09. u Hrvatskoj, na veleučilištima je diplomiralo 13,5% studenata, na visokim školama 5,4%, na fakultetima 79,7% (od toga na stručnom studiju 26,6%, a na sveučilišnom studiju 73,4% studenata), te je na umjetničkim akademijama diplomiralo 1,4% studenata.

Tablica 3.: Studenti koji su diplomirali 2008./09.g., prema vrsti institucije i tipu studija

Institucija	Udio diplomiranih		
Veleučilišta	13,5%		
Visoke škole	5,4%		
Fakulteti	79,7%	Sveučilišni studij	73,4%
		Stručni studij	26,5%
Akademije	1,4%		

Izvor: DZS, 2009.

Ekspanzija hrvatskog sustava visokog obrazovanja

Prema podacima koje je prikupio Matković (2009.), studij je 1994./05.g. upisalo 42,1% od ukupnog broja osamnaestogodišnjaka koji borave u zemlji, dok je to 2007./08.g. učinilo čak 76,9%. Ovo predstavlja gornju procjenu sudjelovanja u visokom obrazovanju jer je jedan dio studenata koji upisuje prvu godinu studija već prethodno studirao (uspješno ili neuspješno) na drugom studiju. S druge strane, broj maturanata koji izravno kreću na studij porastao je sa 16.144 u 1994./05. na 26.245 u 2007./08.g. (porast od 63%). Tako izračunati udjel generacije koji izravno prelazi iz srednje škole na studij porastao je s 29,4% na 50,8%, što predstavlja donju procjenu koja pretpostavlja da nitko ne upisuje studij nakon jedne ili više godina pauze nakon mature. Prema tome, možemo reći kako je sudjelovanje u visokom obrazovanju u Hrvatskoj, gledano kao udio u generaciji, između 50,8% i 76,9%, što predstavlja relativno visok udio. Matković smatra da je za daljnje širenje sudjelovanja u visokom obrazovanju potrebna ekspanzija četverogodišnjeg, posebno gimnazijskog srednjeg

obrazovanja, gdje je broj upisnih mjesta konstantan još od sredine 1990-ih. Nadalje, Matković ukazuje i na činjenicu kako demografski trendovi u Hrvatskoj predstavljaju konačno ograničenje broja studenata. Broj osamnaestogodišnjaka smanjuje se od 1998.g. Sasvim je izvjesno da će se u narednom desetljeću ukupna veličina generacije koja upisuje fakultet smanjiti za otprilike 20.000, što znači da i kad se upisne kvote ne bi povećale ni za jedno mjesto od 2007.g., oko 2018.g. će na studij kretati 90% generacije tadašnjih osamnaestogodišnjaka.

Ova analiza, kao i ranije izneseni podaci iz DZS-a koji pokazuju smanjenje broja upisanih studenata, imaju bitne implikacije na politiku javnog financiranja visokog obrazovanja. Naime, trend stalnog širenja visokog obrazovanja stvara pritisak na javne financije za kontinuiranim povećanjem izdvajanja kako bi se pratio rast broja studenata. Upravo se taj razlog najčešće navodi kao argument za potrebu uvođenja studentske participacije u troškovima studija, odnosno plaćanje školarina. No, prema ovdje iznesenim podacima, izgleda izvjesno da je sudjelovanje u visokom obrazovanju, barem što se tiče mladih, već visoko i kako nema straha od daljnjeg naglog širenja sustava. Drugim riječima, čini se kako bi u Hrvatskoj bilo dovoljno dovesti financiranje postojećeg sustava na zadovoljavajuću razinu (prema parametrima izdvajanja po studentu), te zatim u narednim godinama održavati uvedenu razinu financiranja.

Potrebu za politikom daljnjeg javnog financiranja visokog obrazovanja potvrđuje i obrazovna struktura populacije u Hrvatskoj. Između 1991. i 2007.g. udjel generacije koji je stekao visoko obrazovanje porastao je od 14,7% u 1991.g. do 36,1%. Dakle, trenutno više od trećine generacije stječe visoko obrazovanje, što je značajno više nego u proteklim desetljećima, ali i dalje značajno ispod prosjeka OECD zemalja⁴, gdje je 46,4% generacije 2006.g. završavalo neki studij (OECD, 2008.a.).

Uspješnost studiranja i završetka studija u Hrvatskoj

Prema OECD-ovom izvješću o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (*OECD Reviews of Tertiary Education: Croatia*, 2008.), dva bitna izazova visokom obrazovanju u Hrvatskoj su niska stopa završavanja studija i produženo vrijeme studiranja. Prema podacima iz UNDP⁵-

⁴ Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, više informacija može se pronaći na mrežnim stranicama www.oecd.org

⁵ Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP), više informacija može se pronaći na mrežnim stranicama UNDP Hrvatska www.undp.hr

ovog istraživanja „Obrazovne i radne karijere mladih“, provedenog 2008.g., oko 42% upisanih studenata u Hrvatskoj ne završi studij. Najveći dio ispitanika od studija odustaje na nižim godinama, dakle na prvoj ili drugoj godini. Oni ukupno čine oko 70% ispitanika koji upišu studij, ali ga ne završe. 15% ispitanika prekine studij na trećoj ili višoj godini, a 10% ispitanika od studija odustaju kao absolventi. Ispitanici koji nisu završili studij najčešće dolaze iz Istre i Primorja, te Like i Banovine, a porijeklom su češće iz gradskih, nego iz seoskih naselja. Kod obrazovanja oca i majke, kao i kod njihovog radnog statusa nisu utvrđena znatnija odstupanja, što otvara mogućnost da socio-demografske skupine iz kojih dolaze ispitanici ne određuju u znatnoj mjeri uspjeh u završavanju studija.

U skupini onih koji završe studij, tek je 5-10% diploma stečeno u roku (tj. u vremenu službeno navedenog trajanja studijskog programa, Matković, 2009.). To je postojana karakteristika sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj kroz zadnje desetljeće, a tako je bilo i u šezdesetim godinama prošlog stoljeća (Steinman, 1969.). Generaciji koja je sveučilišni studij upisivala oko 2000. g. u prosjeku je trebalo 6,8 godina da završi studij.

Što se tiče veze između plaćanja studija i brzine završavanja studijskog programa, 1996.g. studenti koji su studirali uz rad ili „za osobne potrebe“ studirali su značajno dulje od onih koji studij nisu plaćali. No, 2007.g. 81% studenata koji su završili stručni studij i 42% onih koji su završili sveučilišni studij plaćalo je svoju posljednju godinu studija, a razlika u trajanju studija između njih i onih koji nisu plaćali studij nestala je, osim kod izvanrednih studenata pri sveučilišnom studiju, koji studiraju znatno dulje - u prosjeku 7,5 godina (Matković, 2009.).

Na kraju, važno je istaknuti kako OECD-ovo izvješće o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (*OECD Reviews of Tertiary Education: Croatia, 2008.*) naglašava problem ulaska u visoko obrazovanje tzv. „zrelih studenata“, odnosno osoba koje nisu krenule na studij odmah po završetku srednjoškolskog obrazovanja. Prema navedenom izvješću, naknadni ulazak u visoko obrazovanje u obliku „druge šanse“ vrlo je rijetka pojava u hrvatskom visokom obrazovanju i predstavlja područje na kojem Hrvatska tek treba učiniti prve korake.

Struktura zaposlenih u sustavu visokog obrazovanja

Prema podacima DZS-a (2009.), akademske godine 2008./09. na visokim učilištima u Hrvatskoj je zaposleno na temelju ugovora o radu ili angažirano na temelju ugovora o djelu 14.995 nastavnika i suradnika u nastavi. Iskazan ekvivalentom pune zaposlenosti, ukupan

broj nastavnika i suradnika u nastavi jest 10.802. Od toga je udio nastavnika i suradnika u nastavi koji predaju na temelju ugovora o radu 81,5%, a udio osoba koje predaju na temelju ugovora o djelu 18,5%.

U strukturi djelatnika u nastavnim zvanjima 2006./07.g. bilo je 54% nastavnika (docenata, izvanrednih i redovnih profesora), dok se ostala zaposlenja odnose na suradničke poslove (Bajo, 2008.b). Međutim, iza navedenog prosjeka kriju se bitne razlike između sveučilišta, kao što je prikazano u Tablici 4.

Tablica 4.: Struktura zaposlenih po sveučilištima, podaci za 2006./07. godinu

Sveučilište	Znanstveno nastavno osoblje, izraženo u postotku		
	Nastavnici	Suradnici u nastavi	Znanstveni novaci
Zagreb	49%	32%	22%
Osijek	55%	37%	13%
Rijeka	67%	38%	13%
Split	64%	25%	8%
Dubrovnik	59%	57%	19%
Zadar	40%	73%	25%

Izvor: Bajo, 2008.b: 72

Prema pokazanim podacima, najbolji omjer između zaposlenog nastavnog osoblja i suradnika ima Sveučilište u Rijeci, a najnepovoljnije Sveučilište u Zadru, gdje suradnička mjesta (73%) značajno premašuju nastavna (40%). Osim prema institucijama visokog obrazovanja, bitno je sagledati strukturu zaposlenih i prema znanstvenim područjima, kako bi se stekao određeni uvid u kvalitetu i učinkovitost financiranja sustava visokog obrazovanja. Prema podacima prikazanim u Tablici 5, najbolja je situacija u biomedicinskom i umjetničkom području, a najnepovoljnija u humanističkom. Što se tiče „obnavljanja“ znanstvenih područja znanstvenim novcima, prirodoslovna i tehnička područja stoje bolje od društvenih i humanističkih.

Tablica 5.: Struktura zaposlenih po područjima znanosti, podaci za 2006./07.g.

Područje	Znanstveno nastavno osoblje, izraženo u postotku		
	Nastavnici	Suradnici u nastavi	Znanstveni novaci
Prirodoslovno	48%	25%	27%
Tehničko	52%	25%	22%
Biomedicinsko	66%	15%	20%
Biotehničko	52%	28%	21%
Društveno	55%	32%	13%
Humanističko	40%	44%	16%
Umjetničko	72%	26%	2%

Izvor: modificirano iz Bajo, 2008.b: 73

Nadalje, još jedan pokazatelj koji može pružiti indirektan uvid u kvalitetu i učinkovitost financiranja sustava visokog obrazovanja jest uvid u omjer studenata i nastavnika⁶ po sveučilištima. Tablica 6 pokazuje kako omjer studenata i nastavnika na najvećem dijelu institucija visokog obrazovanja u Hrvatskoj iznosi oko 1:20, s iznimkom Sveučilišta J.J. Strossmayer u Osijeku, gdje je omjer znatno nepovoljniji i iznosi 1:41. Za usporedbu, u Slovačkoj, Finskoj i Švedskoj prosjek je 1:10, dok se npr. omjer od 1:25 smatra relativno visokim (Europska komisija, 2007.). Naime, pokazalo se kako postoji povezanost između nepovoljnog omjera nastavnika i studenta, tj. velikog broja studenata na jednog nastavnika, i lošijeg napredovanja studenata koji dolaze iz rizičnih skupina ili koji su slabijeg socioekonomskog statusa (ibid.).

⁶ Kategorija u koju ulaze samo zaposleni u statusu samo docenta, izvanrednih i redovnih profesora

Tablica 6.: Omjer broja studenata i nastavnika, po sveučilištima, 2007.g.

Sveučilište	Omjer 1:
Zagreb	21
Osijek	41
Rijeka	22
Split	21
Dubrovnik	20
Zadar	67

Bajo, 2008.b: 76

Na kraju, omjer studenata i nastavnika po područjima znanosti također pruža indirektan uvid u učinkovitost financiranja sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj u smislu ravnomjernog razvoja znanstvenih područja, kao i politike studentskih upisnih kvota. Tablica 7 pokazuje kako postoje bitna odstupanja u navedenom omjeru po različitim područjima znanosti, pa tako u biomedicinskom i biotehničkom području omjer varira od sedam do 14 studenata po jednom nastavniku, dok u humanističkom i društvenom području taj omjer varira od 26 do 59 studenata po jednom nastavniku.

Tablica 7.: Omjer broja studenata i nastavnika, po sveučilištima, 2007.g.

Područje	Omjer 1:
Prirodoslovno	17
Tehničko	23
Biomedicinsko	7
Biotehničko	14
Društveno	59
Humanističko	26

Umjetničko	4
------------	---

Bajo, 2008.b:76

Ovdje prikazani podaci su zapravo pokušaj indirektnog uvida u najvažniji resurs na institucijama visokog obrazovanja, odnosno u financiranje visokog obrazovanja kroz ulaganje u nastavnike i suradnike koji provode obrazovni proces. Ono što nedostaje za kvalitetniji uvid je informacija o alokaciji osoblja na funkcije i aktivnosti:

„Alokacija vremena na funkcije i aktivnosti pokazuje stvarno korištenje ljudskog kapitala i njihov utjecaj na troškove. Za takve su analize potrebni podaci o rasporedu osoblja, na različite funkcije i aktivnosti.“ (Bajo, 2008b.: 78)

U Hrvatskoj nije razvijen sustav pokazatelja uspješnosti obavljanja osnovne djelatnosti institucija visokog obrazovanja, odnosno nastave. U takvim uvjetima:

„... savjetodavna tijela savjetuju o financijskim pitanjima bez raspoloživih pokazatelja na kojima bi temeljili prijedlog za raspodjelu sredstava iz državnog proračuna pojedinim korisnicima. Kao rezultat toga, odluke o školarinama temelje se na *ad hoc* procjeni koja nema uporišta u financijskim pokazateljima i stvarnim troškovima poslovanja visokih učilišta.“ (Hunjak, 2008.)

Izdvajanja za visoko obrazovanje

Zbog nedostatka preciznih komparativnih podataka o izdvajanjima za hrvatski sustav visokog obrazovanja (koje imaju zemlje uključene u studije OECD-a, na primjer), nije moguće napraviti preciznu analizu udjela javnog i privatnog ulaganja u visoko obrazovanje niti visine ulaganja po studentu u Hrvatskoj. Niže u tekstu je procjena trenutnog stanja u Hrvatskoj na temelju podataka iz različitih izvora.

Hrvatska je 2006.g. izdvajala 4,11% BDP-a ukupno na sve razine obrazovanja (Eurostat, 2009.). Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, udio izdvajanja za visoko obrazovanja u BDP-u 2004.g. bio je 0,867% (2007.b). Za usporedbu, Srbija izdvaja 0,90%; Crna Gora 1,10%; a Slovenija 1,26% BDP-a za visoko obrazovanje (Vukasović i dr., 2008.). OECD-ovo izvješće o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (2008.b)

navodi kako prikazani postotak od 0,867% zapravo ne predstavlja precizan podatak o visini izdvajanja za visoko obrazovanje budući su ovdje uključeni i izdaci za informacijsku tehnologiju te za znanost. Prema izvješću, sustav je podfinanciran u odnosu na OECD zemlje. Izvješće prenosi podatak UNESCO-a, prema kojem je godišnje izdvajanje izraženo po studentu, predstavljalo oko 64% prosjeka OECD zemalja (podaci za 2002./03.g.). Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (2007.b), ukupno javno financiranje po studentu je poraslo sa 7.940 kn 1995.g., na 13.730 kn 2003.g. Za usporedbu, tijekom 2006.g. prosječno financiranje po studentu u zemljama OECD-a bilo je 15.791 USD, s time da ovdje treba voditi računa o tome da u tu brojku ulazi i javno i privatno financiranje visokog obrazovanja izraženo po studentu.

U razdoblju od 2003. do 2005.g. prihodi sveučilišta iz državnog proračuna narasli su s 1.500.000.000 Kuna na 2.300.000.000 Kuna, što je rast od oko 800.000.000 Kuna. Sveučilište u Zagrebu prima najveći dio proračunskih prihoda, ali njegov se relativni udio smanjuje u razdoblju od 2003. do 2007.g. sa 68% na 58%. U istom razdoblju najveći prosječni rast prihoda iz proračuna bilježi Sveučilište u Splitu, od čak 25% (Bajo, 2008.c).

Osim financiranja iz državnih sredstava (koja uključuju središnji državni proračun, proračun lokalnih jedinica te sredstva Nacionalne zaklade za znanost i visoko školstvo), izvori financiranja za institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj su: sredstva osnivača, vlastiti prihodi institucija visokog obrazovanja, sveučilišne i ostale zaklade, donacije (domaće i inozemne), ostali izvori, te privatni sektor i pojedinci (ZZDVO, čl. 107.). Prema podacima koje je sakupio Hunjak (2008.), temeljenim na financijskim izvješćima sveučilišta u periodu od 2003. do 2007.g., omjer proračunskih sredstava u odnosu na vlastita sredstva bio je 70:30. U strukturi vlastitih prihoda dominiraju školarine naplaćene studentima na preddiplomskim, diplomskim i poslijediplomskim studijima, te izvanrednim studentima. Prihodi od školarina u navedenom razdoblju od 2003. do 2007.g. čine u prosjeku oko 38% vlastitih prihoda.

MODEL UTVRĐIVANJA PRORAČUNA ZA INSTITUCIJE VISOKOG OBRAZOVANJA

U ovom se poglavlju osvrćemo samo na model utvrđivanja proračuna za sveučilišta. Na početku prvog poglavlja pojašnjene su ključne razlike u upravljanju sveučilištima u odnosu na veleučilišta i visoke škole, odnosno navedeno je kako je jedna od domena sveučilišne autonomije i financijsko upravljanje doznačenim sredstvima iz državnog proračuna. Drugi razlog za fokusiranje samo na sveučilišta je nedostupnost podataka o financijama veleučilišta i visokih škola. Budući da navedene institucije čine manje od 15% ukupnog sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj, ovdje iznesena analiza zahvaća ključne karakteristike financiranja sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Stoga će se u ovom poglavlju termin „institucija visokog obrazovanja“ odnositi samo na sveučilišta i njihove sastavnice.

U Hrvatskoj se dodjela sredstava institucijama visokog obrazovanja iz državnog proračuna uglavnom temelji na iznosu iz prethodne proračunske godine, uvećanom za dani postotak rasta koji je obično usklađen s rastom BDP-a (Hunjak, 2008.). Prema OECD-u (2008.b), ovakav mehanizam raspodjele proračunskih sredstava na institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj (čije su glavne stavke financiranja iz državnog proračuna plaće zaposlenih i materijalni troškovi) je rigidan. Mehanizam „povijesne alokacije“ ne omogućava srednjoročno i dugoročno planiranje, niti određivanje strateških ciljeva. Nadalje, kontrola izvršavanja proračuna se vrši iz MZOŠ-a i temelji se isključivo na tzv. „ulaznim kriterijima“. Neki od ulaznih kriterija su na primjer kvota redovnih studenata koji studiraju na teret državnog proračuna, broj zaposlenih, površina zgrada institucija visokog obrazovanja, troškovi najma, i drugi materijalni troškovi. Budući se raspodjela državnog proračuna radi na temelju prošlogodišnjih, ne rade se izračuni visine javnog ulaganja po studijskim programima ili područjima znanosti.

Prelazak na financiranje kroz cjeloviti proračun (eng. *lump sum*)

Analiza u prošlom poglavlju pokazala je da je financiranje institucija visokog obrazovanja u Hrvatskoj tradicionalno funkcioniralo tako da se dio proračuna institucija

visokog obrazovanja koji dolazi iz državnog proračuna dogovara s MZOŠ-om, i to na razini sastavnica sveučilišta, odnosno fakulteta i umjetničkih akademija. U takvom sustavu institucije visokog obrazovanja nisu mogle utjecati na alokacije za plaće, niti su mogle premješati sredstva između osnovnih stavki za plaće i materijalne troškove. Zatim je Zakonom o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti iz 2003.g. određeno da će institucije visokog obrazovanja prijeći na financiranje pomoću „cjelovitog proračuna“ (tzv. eng. *lump sum*). Prema tom sustavu, MZOŠ doznačuje institucijama visokog obrazovanja sredstva kao cjelovitu sumu, a sveučilišta su zatim potpuno autonomna u internoj raspodjeli tih sredstava. Neki su pomaci u prelasku na novi model financiranja ostvareni od 2006.g. (koja je bila zakonski rok za izmjenu načina financiranja) do danas, ali reforma financiranja institucija visokog obrazovanja je još uvijek u tijeku. Tako izvješće Državne revizije iz 2006.g. navodi kako se institucije visokog obrazovanja još uvijek direktno financiraju iz MZOŠ-a, čime se krši gore spomenuti Zakon. MZOŠ je u svom odgovoru uredu Državne revizije izvijestilo kako je implementacija novog sustava spora jer institucije visokog obrazovanja još nisu donijele potrebne pravilnike o financijskom upravljanju.

Vežano za uvođenje financiranja kroz cjeloviti proračun, 2005.g. počelo je uvođenje informacijskog sustava SAP⁷ modula za financijsko upravljanje na institucije visokog obrazovanja. Uvođenjem SAP-a MZOŠ je planirao osigurati središnji nadzor financijskih tokova iz državnog proračuna prema institucijama visokog obrazovanja. Prema Hunjaku (2008.), integracija tog programskog rješenja sa sustavom ISVU (Informacijski sustav visokih učilišta)⁸ kojim se prikupljaju ključne informacije o studentima i nastavnim aktivnostima se pokazala problematičnom, a nužna je za efikasno planiranje proračuna i praćenje njegovog izvršenja.

No, ključni problem za prelazak na cjeloviti proračun jest činjenica da fakulteti u Hrvatskoj, iako su sveučilišne sastavnice, posjeduju pravnu osobnost. U praksi to znači da se proračun na primjer Sveučilišta u Zagrebu sastoji od 35 proračuna njegovih sastavnica, koje su pravno i financijski neovisne o Sveučilištu. Prema Hunjaku (*ibid.*), pravna autonomija sastavnica formalno onemogućava upravljanje financijama sastavnica s razine rektorata, pa se uloga sveučilišta uglavnom svodi na distribuciju proračunskih sredstava po povijesnoj metodi.

⁷ SAP je softverska kompanija koja izrađuje sustave za integriranje poslovnih procesa u organizaciji; više informacija je dostupno na www.sap.com/index.epx

⁸ ISVU-Infomacijski sustav visokih učilišta je projekt Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa pokrenut početkom 2001. godine u sklopu programa informatizacije visokih učilišta u Republici Hrvatskoj, više informacija je dostupno na <http://www.isvu.hr>

Na kraju, prema Vašiček (2008.) ograničenje u provedbi novog modela financiranja po načelu cjelovitog iznosa je i slaba dostupnost i transparentnost informacija koje su potrebne kao parametri financijskog upravljanja.

Školarine kao vlastiti izvori financiranja institucija visokog obrazovanja

Prema Zakonu o visokim učilištima iz 1996., institucije visokog obrazovanja financiraju svoj rad iz državnog proračuna, od zaklada i donacija, stipendija i školarina, te „drugih izvora financiranja koja su u skladu s njihovom misijom“. Prema Zakonu iz 2003., čl. 107., institucije visokog obrazovanja se mogu financirati iz:

„...sredstava osnivača, državnog proračuna Republike Hrvatske, proračuna županija, gradova i općina, Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske, vlastitih prihoda ostvarenih na tržištu od školarina, istraživačkih, umjetničkih i stručnih projekata, elaborata, ekspertiza, nakladničke i drugih djelatnosti, sveučilišnih i ostalih zaklada, ostvarene dobiti trgovačkih društava i drugih pravnih osoba iz članka 66. ovoga Zakona, izravnih ulaganja pojedinaca, trgovačkih društava i drugih pravnih osoba, donacija te ostalih izvora.“

Nadalje, stavak 2. čl. 107. navodi kako se institucije visokog obrazovanja mogu financirati „samo iz onih izvora koji ne utječu na njihovu neovisnost i dostojanstvo“.

Podaci prikazani u Tablici 8 prikazuju vlastite prihode sveučilišta u 2003., 2005. i 2007.g. Kao što se može vidjeti, prihodi sveučilišta rastu. Ističe se rast prihoda Sveučilišta u Splitu, gdje su prihodi u promatranom razdoblju porasli prosječno za 20%. Iza Splita je Sveučilište J.J. Strossmayer u Osijeku sa 13% rasta vlastitih prihoda, Sveučilište u Zagrebu sa 9% te Sveučilište u Rijeci s prosječnim rastom vlastitih prihoda od 8% (Bajo, 2008.c).

Tablica 8.: Vlastiti prihodi po sveučilištima, 2003. - 2007.g., u milijunima kuna

Sveučilište	2003.	2005.	2007.
Zagreb	485	529	683
Split	59	104	112
Rijeka	72	81	99
Osijek	44	61	71
Dubrovnik	/	/	15
Zadar	/	/	16

izvor: Bajo, 2008.c: 107

Od sedam javnih sveučilišta u Hrvatskoj, jedino Sveučilište u Zagrebu ostvaruje značajne prihode od znanstveno-obrazovne, nakladne i stručne djelatnosti. U 2007.g. ti su prihodi iznosili 283.200.000 kn. Sljedeće sveučilište po visini prihoda od znanstvene djelatnosti je Sveučilište u Rijeci, s prihodom od 30.700.000 kn u 2007.g. (Bajo 2008.c:109).

Prema Hunjaku (2008.), kad se u analizu financiranja sveučilišta uključe i vlastiti prihodi, dobije se povoljna slika njihovog financijskog položaja. Iz godišnjih financijskih izvješća proizlazi da sveučilišta, odnosno fakulteti u pravilu posluju bez gubitaka i da mnogi posjeduju značajnu financijsku imovinu. Ipak, Hunjak upozorava kako se na temelju tog podatka ne bi se smjeli izvoditi zaključci da su u Hrvatskoj osigurana dostatna sredstva za provedbu osnovne djelatnosti sustava visokog obrazovanja. Ovakvo trenutno stanje u sustavu nije posljedica svjesnog provođenja akcijskog plana koji bi trebao osigurati ostvarenje strateških ciljeva, već je jednostavno rezultat prilagođavanja uvjetima u kojima djeluju i mogućnostima da nedostatna sredstva iz proračuna nadomjeste vlastitim prihodima, prvenstveno školarinama (Hunjak, 2008.: 91). U sadašnjoj strukturi vlastitih prihoda dominiraju školarine i ta činjenica predstavlja rizični faktor jer mogućnost naplate školarina bitno utječe na upisnu politiku pojedinih institucija visokog obrazovanja i na njihove strateške razvojne odluke. Prema Hunjaku:

„Postoji jasan konflikt između nastojanja da se na taj način povećavaju prihodi i važnih strateških ciljeva sveučilišta, od kojih su najvažniji podizanje kvalitete istraživanja i utvrđivanje nastavnih standarda s principima Bolonjske reforme“ (ibid.).

Naime, rizik je taj da institucije visokog obrazovanja upisuju više studenata nego što njihovi nastavni i/ili fizički kapaciteti mogu dozvoliti, što može imati izravan i negativan učinak na kvalitetu nastave pojedinih studijskih programa.

U izvješću o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (2008.b), OECD-ov evaluacijski tim preporuča Hrvatskoj da u svrhu određivanja proračuna za institucije visokog obrazovanja uvede princip prema kojem „novac slijedi studenta“. To znači da se najveći dio alokacija iz proračuna određuje kroz formule u kojima je glavna jedinica upisani student, kojoj se zatim pridodaju prikladni koeficijenti koji odražavaju različite troškove izvođenja nastave u pojedinim znanstvenim područjima. Nadalje, OECD-ov tim preporuča da se manji, ali značajan dio alokacija dodjeljuje na temelju izlaznih pokazatelja, kako bi se institucije visokog obrazovanja potaklo da ostvaruju poželjne ciljeve (u hrvatskom kontekstu to bi na primjer moglo biti smanjivanje odustajanja studenata od studija bez stjecanja diplome).

ŠKOLARINE

Počevši s 1994.g. kad je stupio na snagu Zakon o visokim učilištima koji je omogućio sastavnicama da određuju upisne kvote uz školarine, rast broja studenata se temeljio na rastu broja studenata koji plaćaju studij. Akademске godine 1993./94. tek je 9.483 (11,8%) studenata plaćalo svoj studij, a 2004./05.g. to je činilo 72.999, odnosno 56,7% studenata. Istovremeno, i apsolutni broj i udjel studenata koji studiraju o trošku Ministarstva u istom se razdoblju smanjio sa 70.927 na 54.724. Nakon stupanja na snagu Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, u 2005./06.g. i 2006./07.g. broj studenata koji plaćaju studij stagnira, a udjel se malo smanjio (na 73.503, odnosno 54,0% studenata). Ovi podaci pokazuju kako je komercijalizacija visokog obrazovanja počela u drugoj polovici 1990-ih, da bi početkom 2000-ih studij uz plaćanje zauzeo razmjere kakve ima i danas (Matković, 2009.).

Sveučilišni senati određuju broj upisanih studenata, a studentima upisanima preko kvote određene od strane MZOŠ-a naplaćuju se školarine. Studenti koji plaćaju školarinu pripadaju u sljedeće tri kategorije: redovni studenti uz plaćanje, izvanredni studenti te strani studenti. Raspon školarina za redovne i izvanredne studente preddiplomskih studija se određuje na Rektorskom zboru u dogovoru s MZOŠ-om. Kao što je prikazano u Tablici 9, 2007.g. raspon školarina na preddiplomskom studiju bio je od 5.445 kn godišnje u području društvenih znanosti do 12.100 kn godišnje u umjetničkom području.

Tablica 9.: Prosječni godišnji iznos školarina na preddiplomskom studiju u Hrvatskoj, prema znanstvenim područjima, za 2007.g.

Znanstveno područje	Prosječni godišnji iznos školarina na sveučilištima u kn
Prirodoslovno	9.500
Tehničko	9.300
Biomedicinsko	8.312
Biotehničko	10.800
Društveno	5.445



Humanističko	7.100
Umjetničko	12.100

Izvor: Bajo, 2008.d

Budući da je raspon školarina za tadašnje „dodiplomske“ studije akademske godine 1994./95. iznosio od 3.800 do 6.300 kn, u periodu od 1994 do 2008.g. školarine za redovne studente preddiplomskih studija porasle su za oko 40%.

Tablica 10 prikazuje udjele studenata prema statusu plaćanja školarina, prikazane po sveučilištima. Ovakav prikaz omogućava odmak od prosječnih vrijednosti iskazanih za čitav sustav visokog obrazovanja, odnosno analizu razlika koje postoje između pojedinih sveučilišta. Iz podataka je vidljivo kako sveučilišta u Rijeci i Splitu imaju najveći udio studenata koji plaćaju studij, dok sveučilišta u Zadru i Zagrebu imaju najmanji.

Tablica 10.: Upisani studenti po načinu financiranja, 2007.g.

Sveučilište	Potporna MZOŠ (postotak u ukupnom broju studenata)	Osobno plaćanje (postotak u ukupnom broju studenata)	Izvanredni (postotak u ukupnom broju studenata)	Ukupno	Postotak studenata koji plaćaju studij
Zagreb	57	28	15	100	43
Split	36	29	35	100	63
Osijek	52	21	27	100	48
Rijeka	41	28	31	100	59
Dubrovnik	48	26	21	100	47
Zadar	65,5	25	9.5	100	34
Prosijek	49,9	26,1	23	/	49

Bajo, 2008.b:75

Nadalje, osim što postoje razlike između sveučilišta u udjelu studenata koji plaćaju studij, još su izraženije razlike u tom udjelu između znanstvenih područja. Tablica 11

prikazuje kako u prirodoslovnom području 14% studenata plaća studij, dok u društvenom području čak 71% studenata plaća studij.

Tablica 11.: Udjeli studenata koji plaćaju studij, prikazano prema znanstvenim područjima, 2007.g.

Područje	Postotak studenata koji plaćaju studij
Prirodoslovno	14%
Tehničko	36%
Biomedicinsko	35%
Biotehničko	19%
Društveno	71%
Humanističko	29%
Umjetničko	22%

Izvor: Bajo, 2008.b:75

Visina školarina za druge kategorije studija i studenata nije regulirana. Prema podacima koje je za 2007.g. sakupio Bajo (2008.d), na poslijediplomskim studijima prosječna godišnja školarina iznosila je 30.500 kn. Redovni diplomski studiji su krenuli 2008.g. i status tih studija u odnosu na školarine još nije zakonski reguliran. Školarine za profesionalne diplomske i poslijediplomske studije nisu državno regulirane i cijene određuju same institucije visokog obrazovanja.

Slijedom Bolonjske reforme koja je restrukturirala studijske cikluse i programe, sustav poslijediplomskih studija još nije u potpunosti reguliran i uspostavljen. Sustav se trenutno, slijedom logike podjele na stručne i sveučilišne studije, sastoji od poslijediplomskih specijalističkih studija te poslijediplomskih sveučilišnih, odnosno doktorskih studija. Prije „bolonjskih“ doktorskih programa, nije postojao doktorski studij kao takav već se diploma stjecala kroz samostalan rad i konzultacije s mentorom. Najčešće se radilo o mladim istraživačima zaposlenima na institucijama visokog obrazovanja i znanstvenim institutima. U proteklih nekoliko godina institucije visokog obrazovanja su pokrenule poslijediplomske specijalističke i poslijediplomske doktorske studije. Poslijediplomski specijalistički studiji se održavaju po tržišnim principima prema kojima institucije visokog obrazovanja same

određuju visinu školarina i gdje u pravilu ne postoje kategorije studenata koji su izuzeti od plaćanja istih. Na poslijediplomskim doktorskim studijima također se naplaćuju školarine, osim u slučaju kada su polaznici zaposleni kao znanstveni novaci na samoj instituciji koja provodi program. U tim slučajevima školarine pokriva poslodavac i nadležno Ministarstvo, no pravila zapravo nisu zakonski uređena.

Na kraju, svi strani studenti plaćaju izdvojeni, viši iznos školarine od domaćih. Rezultat u praksi jest velik raspon školarina koje pojedine javne institucije naplaćuju, bez sistematičnog nadzora ili kontrole od strane nadležnih institucija.

Kao što je navedeno i ranije u izvješću, školarine predstavljaju bitan izvor prihoda za institucije visokog obrazovanja. Tablica 12 prikazuje prihode od školarina (za preddiplomske i diplomске studije, bez poslijediplomskih studija), kao i njihovu raspodjelu između rashoda i ulaganja u unaprjeđenje djelatnosti. U promatranom razdoblju prihodi od školarina narasli su za 36%.

Tablica 12.: Prihodi od školarina na preddiplomskim/diplomskim redovitim i izvanrednim studijima, po namjenama, 2003. – 2007.g., u milijunima kn i kao % ukupnih prihoda od školarina

Godina	Za unaprjeđenje djelatnosti	Za rashode programa	Iznos prihoda prenesen u narednu godinu	Ukupno
	izraženo u mil. kn			
2003.	62,4	174,0	10,3	246,8
2004.	66,1	209,0	11,3	286,4
2005.	53,7	218,6	34,6	305,6
2006.	76,5	228,0	19,6	329,8
2007.	104,4	250,1	23,5	383,4
	izraženo u postotku			
2003.	25%	70%	4%	100%
2004.	23%	73%	4%	100%
2005.	18%	72%	11%	100%



2006.	23%	69%	6%	100%
2007.	27%	65%	6%	100%

Izvor: Financijska izvješća visokih učilišta i sveučilišta 2003. – 2007.g., Hunjak, 2008.

Kao što je prikazano za prihode od školarina naplaćenih na preddiplomskim i diplomskim studijima, i u slučaju poslijediplomskih studija prihodi od školarina su u promatranom razdoblju porasli. Kao što je prikazano u Tablici 13, 2003.g. prihodi od tih školarina bili su 70.900.000 kn, da bi 2007.g. narasli na 93.600.000 kn. To predstavlja povećanje prihoda od 24% od školarina za poslijediplomske studije.

Tablica 13.: Prihodi od školarina za poslijediplomske studije, period 2003. do 2007.g., u mil. kn

2003.	70,9
2004.	87,3
2005.	85,7
2006.	83,7
2007.	93,6

Izvor: Financijska izvješća visokih učilišta i sveučilišta 2003. – 2007.g., Hunjak, 2008.

STUDENTSKI STANDARD, STIPENDIJE I ZAJMOVI

U Hrvatskoj studenti mogu primati izravnu i neizravnu financijsku potporu za pokrivanje troškova visokog obrazovanja. Izravni oblici financijske potpore su programi stipendiranja financirani iz državnog proračuna na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, dok su neizravni oblici financijske potpore državne subvencije namijenjene pokrivanju troškova života redovnih studenta, uključujući stanovanje u domu, prehranu u studentskim domovima i restoranima, troškove gradskog prijevoza, itd.

Programi izravne državne potpore

Prema rezultatima UNDP-ovog istraživanja iz 2008.g., oko 16% hrvatskih studenata je primalo neku vrstu stipendije tijekom studija. Stipendije su češće primale djevojke, kao i ispitanici koji su završili studij nego oni koji ga nisu završili. Uzmemo li se u obzir razlike prema regijama, stipendije su znatno češće od ostalih primali ispitanici iz sjeverne Hrvatske. Ispitanici sa sela nešto su češće primali stipendiju nego ispitanici iz gradova.

U Hrvatskoj se stipendije financirane iz državnog proračuna dodjeljuju kroz kombinaciju centraliziranih i decentraliziranih programa stipendiranja. Budući da u Hrvatskoj ne postoji sustavni registar stipendija koji bi bilježio ukupne podatke o vrstama i broju dostupnih stipendija, nije moguće napraviti preciznu analizu trendova stipendiranja (iz javnih sredstava ili iz drugih izvora). Za sada je jedini izvor informacija o trendovima u stipendiranju u Hrvatskoj prvi hrvatski portal o stipendijama, www.stipendije.info, koji je Institut za razvoj obrazovanja (dalje u tekstu IRO) pokrenuo 2005.g., a čiji je cilj učiniti javno dostupne informacije o svim oblicima stipendiranja za studij u Hrvatskoj i inozemstvu.

Prema podacima IRO-a, nacionalni centralizirani programi stipendiranja administriraju se iz različitih ministarstava i nacionalnih zaklada. Veliki broj programa stipendiranja provodi MZOŠ, no jedan od najvećih programa stipendiranja u Hrvatskoj provodi Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti koje je u 2009.g. dodijelilo 10.255 stipendija kroz „Fond za stipendiranje hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i djece hrvatskih branitelja iz domovinskog rata”. Iako na manjoj razini, i druga ministarstva imaju programe stipendiranja specijalizirane za njihove resore: Ministarstvo

mora, turizma, prometa i razvitka, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, Ministarstvo kulture te Ministarstvo obrane (IRO, 2009.). Stipendije na nacionalnoj razini, uz ministarstva, dodjeljuju i nacionalne zaklade - posebno je važno istaknuti novoosnovanu Nacionalnu zakladu za potporu studentskom i učeničkom standardu (program je opisan niže u tekstu).

Što se tiče decentraliziranih programa stipendiranja, prema podacima IRO-a gotovo svaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (županije, gradovi i općine) ima program stipendiranja, iako programi znatno variraju u broju stipendija i u iznosu stipendije. Na primjer, što se tiče velikih gradova, Grad Split ima poseban program za pomoć u školovanju učenika i studenata iz socijalno ugroženih obitelji preko kojega dodjeljuje 221 stipendiju godišnje u iznosu od 800 do 1.000 kn mjesečno. Grad Zagreb pak dodjeljuje godišnje oko 75 stipendija nadarenim studentima, ali iznos tih stipendija je najveći od svih stipendija financiranih iz državnog proračuna u Hrvatskoj (stipendija u iznosu od 65% prosječne neto plaće u Gradu Zagrebu, što iznosi mjesečno oko 3.900 kn), a dodjeljuje i 10 stipendija studentima slabijeg socijalnog statusa (u iznosu od mjesečno 30% prosječne neto plaće u Gradu Zagrebu, što mjesečno iznosi oko 1.800 kn). Na županijskoj razini, kao primjere možemo navesti Karlovačku županiju, koja dodjeljuje 40 stipendija po natječaju u iznosu od 700 kn mjesečno, dok Istarska županija dodjeljuje 60 stipendija u iznosu od 1.300 kn mjesečno, a Vukovarsko-srijemska županija godišnje dodjeljuje oko 177 stipendija. Na razini općina, ovisno o veličini svake općine, dodjeljuje se između 10 i 50 stipendija godišnje, često u iznosu između 300-700 kn mjesečno, ali ponekad i do 1.000 kn mjesečno. (IRO, 2009.)

Najveći nacionalni program stipendiranja na koji se mogu prijaviti svi redovni studenti u Hrvatskoj je godišnji program državnih stipendija koji provodi MZOŠ. Program stipendiranja se sastoji od više potprograma, a reguliran je Pravilnikom o dodjeljivanju državnih stipendija redovitim studentima dodiplomskih studija i naknada dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija⁹. Tablica 14 prikazuje osnovne kategorije za dodjelu stipendija, iz koje se vidi kako je riječ o kombinaciji socijalnih kriterija i kriterija izvrsnosti.

⁹ Pravilnik je dostupan na mrežnim stranicama Narodnih novina, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/310234.html>

Tablica 14.: Kategorije za dodjelu državnih stipendija

<p>Državne stipendije dodjeljuju se prema odvojenim rang listama za svaku od sljedećih kategorija redovitih studenata dodiplomskih studija:</p> <p>A - osobito nadareni redoviti studenti B - redoviti studenti deficitarnih studija i struka u Republici Hrvatskoj C - redoviti studenti koji će se nakon završetka studija zaposliti na područjima od posebne državne skrbi ili na otocima D-1 - redoviti studenti: djeca osoba poginulih, umrlih i nestalih pod okolnostima članka 6., 7. i 8. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata te djeca mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata čije je oštećenje nastalo pod okolnostima iz članka 6., 7. i 8. istog zakona i mirnodopski vojni i civilni invalidi rata, čije je oštećenje organizma nastalo pod okolnostima iz članka 6., 7. i 8. istog zakona E - redoviti studenti sveučilišnih i stručnih studija slabijeg imovinskog stanja G - redoviti studenti sveučilišnih i stručnih studija koji su bili smješteni u domove socijalne skrbi ili udomiteljske obitelji I - redoviti studenti s invaliditetom P - (za naknadu dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija) studenti poslijediplomskih studija s invaliditetom</p>
--

Izvor: MZOŠ, 2009.b

U akademskoj godini 2007./08. u Hrvatskoj su odobrene ukupno 2.374 državne stipendije. Mjesečni iznos državne stipendije za studente koji studiraju u mjestu stalnog prebivališta iznosio je 500 kn, za studente smještene u studentskom domu 700 kn, a za studente podstanare 800 kn (Filipić, 2009.). Tijekom zadnjeg natječaja za program državnog stipendiranja iz 2009.g. dodjeljivano je 2.500 stipendija od strane države. Što se tiče kriterija za dodjelu državnih stipendija, iako gore navedene kategorije kombiniraju socijalne kriterije i kriterije izvrsnosti, detaljniji uvid u broj stipendija po kategoriji pokazuje da se oko 70% stipendija dodjeljuje na temelju izvrsnosti, a tek 30% na temelju socio-ekonomskog statusa ili posebnih potreba.

Kako bismo dobili aproksimaciju udjela državnih stipendija u ukupnoj studentskoj populaciji, uvećat ćemo navedeni broj za 4x (za četiri godine studija) te usporediti dobiveni broj od 10.000 (koji MZOŠ također navodi na svojim internetskim stranicama, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=9625&sec=3141>) s ukupnim brojem studenata u Hrvatskoj od 165.651 (2008.g.) Tako dolazimo do procjene da državne stipendije pokrivaju oko 6% studentske populacije. Razliku do 16% iz UNDP-ovog istraživanja možemo potražiti u stipendijama drugih ministarstava i državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne)

samouprave, kao i u stipendijama drugih institucija (visoka učilišta, privatne tvrtke, neprofitne organizacije, i dr.). No, s obzirom na već spomenuti nedostatak sustavnog registra stipendija u Hrvatskoj koji bi bilježio ukupne podatke, navedene postotke treba uzeti sa zadržkom.

Status diplomskih studenata u odnosu na subvencije studentskog standarda i programe stipendiranja još nije zakonski reguliran. Polaznici poslijediplomskih specijalističkih studija su izvan sustava subvencija studentskog standarda i stipendiranja, a polaznici poslijediplomskih doktorskih studija se razlikuju s obzirom na to imaju li ili ne status zaposlenih u sustavu visokog obrazovanja.

Doktorski studenti koji su zaposleni kao znanstveni novaci u sustavu visokog obrazovanja primaju plaću i oslobođeni su troškova školarine, dok ostali doktorski studenti plaćaju školarine. Ranije spomenuti Pravilnik o dodjeljivanju državnih stipendija redovitim studentima dodiplomskih studija i naknada dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija iz 2002.g. također regulira pravila naknade dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija. Na naknade pravo imaju dvije skupine poslijediplomskih studenata:

- hrvatski branitelji iz Domovinskog rata, djeca poginulog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, HRVI iz Domovinskog rata i njihova djeca
- zaposlenici institucija visokog obrazovanja, odnosno javnih znanstvenoistraživačkih instituta, koji imaju pravo na naknadu dijela troškova školarine poslijediplomskih studija.

Osim programa državnih stipendija, 2007.g. osnovana je Nacionalna zaklada za potporu studentskom i učeničkom standardu, s namjenom da se proširi program državnih stipendija studentima. U proljeće 2009.g. raspisan je prvi natječaj za dodjelu 1.000 stipendija. Natječaj je sadržavao nekoliko potprograma: stipendije za studente deficitarnih zanimanja (500), za osobito uspješne studente (250), za studente slabijeg imovinskog stanja (190), za studente s invaliditetom (20), sportaše (20), i studente koji žive izvan obitelji u domskom smještaju (20). Prema informacijama dostupnim na mrežnim stranicama Zaklade (<http://www.nzpuss.hr>), natječaj je završio 30. rujna 2009.g., a rezultati natječaja i dodjeljivanje prvih stipendija očekuju se početkom studenog 2009.g.

Ne postoje državni programi stipendiranja za hrvatske studente preddiplomskih studija u inozemstvu. Preddiplomski studenti se natječu za stipendije stranih institucija, te

stranih vlada s kojima Hrvatska ima potpisane bilateralne sporazume. Primjer jednog multilateralnog sporazuma o stipendiranju koji koordinira MZOŠ je *CEEPUS – Central European Exchange Programme for University Students*¹⁰.

MZOŠ je provodio program jednokratne pomoći za poslijediplomski studij u inozemstvu, no isti je tijekom 2009.g. ukinut zbog nedostatka sredstava. Studenti poslijediplomskih studija natječu se za bilateralne i druge programe stipendiranja stranih institucija. Primjer dugovječnog bilateralnog programa stipendiranja za međunarodnu akademsku razmjenu u kojem financijski sudjeluje MZOŠ, odnosno koji je dijelom financiran iz proračuna Republike Hrvatske, je Fulbright program za studij u SAD-u.

Programi neizravne državne potpore studentima – studentski standard

Država putem MZOŠ-a subvencionira studentske troškove života za redovne studente: stanovanje u domu, subvencionirana prehrana u studentskim domovima i restoranima, te subvencionirani troškovi gradskog prijevoza. Prema podacima DZS-a u 2006.g. 8,6% od ukupnog broja studenata živi u studentskim domovima (Bejaković, 2008.). Osim toga, postoje Studentski centri koji studentima omogućavaju povremeno i privremeno zapošljavanje.

Može se reći da u Hrvatskoj postoji široka lepeza neizravnih potpora. Radi se mreži koja je „...toliko isprepletena da jedinstvena evidencija studentskih subvencija jednostavno ne postoji...” (Filipić, 2009.: 3). Filipić je napravio analizu neizravnih potpora studentima na primjeru Sveučilišta u Splitu (2009.). Budući je najveći dio navedenih neizravnih potpora osiguran na državnoj razini, možemo uzeti ovu analizu napravljenu za Sveučilište u Splitu kao mjerodavnu za sustav u cjelini. Identificirane su sljedeće fiskalne subvencije:

- I. **Zdravstveno osiguranje.** Najveći je broj studenata zdravstveno osiguran preko roditelja do 26. godine. Za tu vrstu osiguranja roditelji plaćaju doprinos, a zdravstveno je osiguranje djece besplatno. Ako te osnove nema, onda to pravo redoviti student ostvaruje preko fakulteta, a troškove snosi MZOŠ.

¹⁰ Više informacija o tom programu dostupno je na mrežnim stranicama Ministarstva, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2093>

- II. **Studentski dom**, odnosno udio državnog proračuna u troškovima smještaja u studentskom domu. Visine subvencija znatno variraju između institucija visokog obrazovanja te od jednoga do drugog studentskog doma u istoj instituciji. Tri splitska studentska doma imaju kapacitet za smještaj 780 studenata. Ovisno o kvaliteti smještaja, cijena po jednome mjestu iznosi mjesečno 145,00 kn do 235,00 kn. Ponderirani prosjek pokazuje da jedan student smještaj u studentskom domu plaća 181,64 kn mjesečno. Na taj se iznos iz Državnog proračuna Studentskom centru uplaćuje još 105,00 kn subvencije. Tako godišnja subvencija po korisniku iznosi 1.050,00 kn.
- III. **Subvencija stanarine**. Svi redoviti studenti koji nisu ostvarili pravo na smještaj u studentskom domu imaju pravo na mjesečnu subvenciju stanarine u privatnom smještaju u iznosu od 150,00 kn. U akademskoj godini 2007./08. tu je subvenciju koristilo 978 redovitih studenata na Sveučilištu u Splitu. Broj studenata u privatnom smještaju je i veći, ali pojedini najmodavci ne žele sklapati sa studentima ugovore, čime ih dovode u situaciju da ne mogu iskoristiti taj oblik subvencije. Godišnja je subvencija po korisniku je 1.500,00 kn.
- IV. **Prehrana**. Prema Pravilniku o potpori za pokriće troškova prehrane studenata (NN 51/02), postoji pet razina prava na subvenciju. U nultoj su skupini izvanredni studenti koji ta prava nemaju. U prvoj su skupini redoviti studenti sa stalnim mjestom prebivališta u županiji u kojoj je sjedište institucije visokog obrazovanja. Druga su skupina studenti iz ostalih županija, strani studenti i studenti iz iste županije, ali s područja posebnih geografskih i prometnih osobitosti. Skupinu 2,5 čine studenti smješteni u studentskom domu. Treća, posljednja skupina studenata jesu vrhunski sportaši.
- V. **Javni prijevoz**. Godišnja subvencija po korisniku u Gradu Splitu iznosi 540,00 kn. U akademskoj godini 2007./08. tom se povlasticom svakog mjeseca prosječno koristilo 2.680 redovnih studenata Sveučilišta u Splitu.

Na kraju analize, Filipić zaključuje kako su studentske potpore u Hrvatskoj brojne i po financijskom obujmu velike (2009.). Ta je procjena utemeljena na usporedbi ukupnih fiskalnih subvencija u odnosu na prosječni dohodak u Hrvatskoj. No, tu je potrebno imati na umu kako relativno izdašni oblici neizravne potpore studentima u Hrvatskoj čine dio sustava u kojem su programi izravne potpore studentima nedostatni: pokrivenost državnim

programima stipendiranja je vrlo niska (vidi gore iznesenu procjenu od 6%), pri naplati školarina ne vodi se računa o socijalnim prilikama studenata, a model zajmova subvencioniranih od države za troškove školarina ili studentskog života ne postoji.

Zajmovi

Ne postoje državni zajmovi ni za koju kategoriju studenata. Zajmovi su dostupni na tržištu. Iznimka u tržišnoj ponudi studentskih zajmova je Sveučilište u Rijeci koje provodi vlastiti program studentskih zajmova, ostvaren u suradnji s lokalnom i regionalnom vladom, MZOŠ-om i Zagrebačkom bankom. Studenti Sveučilišta u Rijeci mogu ostvariti pravo na zajam sa subvencioniranom kamatom.

Za strane studente ne postoje programi potpore studija ili životnih troškova.

ANALITIČKI SAŽETAK

Osnovne odrednice sustava

Što se tiče strukture visokog obrazovanja u Hrvatskoj, 2008.g. u Hrvatskoj je studiralo 165.651 studenata na sedam sveučilišta, 12 javnih i jednom privatnom veleučilištu, te 21 visokoj školi. Navedene je akademske godine 92,0% studenata studiralo na novoustrojenim studijskim programima, prema Bolonjskom procesu. U Hrvatskoj je 5-10% diploma stečeno u roku, a studentima u prosjeku treba 6,8 godina da završe studij. Nadalje, identificiran je rast sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj od 95% u proteklih dvadeset godina, ali je analizom ustanovljeno i kako ne treba očekivati daljnji snažan rast sustava.

Prema podacima DZS-a (2009.), akademske godine 2008./09. na institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj je bilo zaposleno 14.995 nastavnika i suradnika u nastavi. Omjer studenata i nastavnika na većini sveučilišta u Hrvatskoj iznosi oko 1:20. Za usporedbu, u Slovačkoj, Finskoj i Švedskoj prosjek je 1:10. No, postoje bitna odstupanja u navedenom omjeru po različitim područjima znanosti, pa tako u biomedicinskom i biotehničkom području omjer varira od sedam do 14 studenata po jednom nastavniku, dok u humanističkom i društvenom području omjer varira od 26 do 59 studenata po jednom nastavniku.

Hrvatska je 2006.g. izdvajala 4,11% BDP-a ukupno za sve razine obrazovanja, a udio izdvajanja za visoko obrazovanje u BDP-u 2004.g. bio je 0,867% (MZOŠ, 2007.b). Za usporedbu, Srbija izdvaja 0,90%; Crna Gora 1,10%; a Slovenija 1,26% BDP-a za visoko obrazovanje. Izdvajanje izraženo po studentu u akademskoj godini 2003./04., je bilo oko 64% prosjeka OECD zemalja (OECD, 2008.b).

Model izrade proračuna za institucije visokog obrazovanja

Mehanizmi raspodjele proračunskih sredstava na institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj (tj. na sveučilišta i njihove sastavnice) temelje se na povijesnoj metodi, tj. inkrementalnim proračunima s prošlogodišnjim alokacijama. Glavne stavke financiranja iz državnog proračuna su plaće zaposlenih i materijalni troškovi. Ulazni kriteriji za izradu proračuna su kvota redovnih studenata koji studiraju na teret državnog proračuna, broj zaposlenih, površina zgrada institucija visokog obrazovanja, troškovi najma, i drugi materijalni troškovi.

Zakonom o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti iz 2003.g. određeno da će institucije visokog obrazovanja prijeći na financiranje pomoću „cjelovitog proračuna“ (tzv. eng. *lump sum*). Prema tom sustavu, MZOŠ doznajuje institucijama visokog obrazovanja sredstva kao cjelovitu sumu, a sveučilišta zatim autonomno interno raspoređuju ta sredstva. Neki su pomaci u prelasku na novi model financiranja ostvareni od 2006.g. (koja je bila zakonski rok za izmjenu načina financiranja) do danas, ali reforma financiranja institucija visokog obrazovanja je još uvijek u tijeku. Ključni problem za prelazak na cjeloviti proračun jest činjenica da fakulteti u Hrvatskoj, iako su sveučilišne sastavnice, posjeduju pravnu osobnost. U praksi to znači da se proračun, na primjer Sveučilišta u Zagrebu, sastoji od 35 proračuna njegovih sastavnica, koje su pravno i financijski neovisne o Sveučilištu.

Kad se u analizu financiranja institucija visokog obrazovanja uključe i vlastiti prihodi, dobije se povoljna slika njihovog financijskog položaja. U sadašnjoj strukturi vlastitih prihoda dominiraju školarine i ta činjenica, kako upozorava Hunjak (2008.), predstavlja rizični faktor jer mogućnost naplate školarina bitno utječe na upisnu politiku pojedinih institucija visokog obrazovanja i na njihove strateške razvojne odluke.

Školarine

Akadske godine 2006./07. udio studenata koji plaćaju studij je bio 54,0%. U periodu od 1994. do 2008.g. školarine za redovne studente preddiplomskih studija su porasle za oko 40%, a tijekom 2007.g. raspon školarina na preddiplomskom studiju bio je od 5.445 kn godišnje u području društvenih znanosti do 12.100 kn godišnje u umjetničkom području.

Izražene razlike postoje u udjelu studenata koji plaćaju školarinu između znanstvenih područja – tako u prirodoslovnom području 14% studenata plaća studij, dok u društvenom području čak 71% studenata plaća studij. U 2007.g. na poslijediplomskim studijima prosječna godišnja školarina iznosila je 30.500 kn. Redovni diplomski studiji su krenuli 2008.g. i status tih studija u odnosu na školarine još nije zakonski reguliran. Školarine za profesionalne diplomske i poslijediplomske studije nisu regulirane na razini države i cijene određuju same institucije. Na kraju, svi strani studenti plaćaju izdvojeni, viši iznos školarine od domaćih.

Studentski standard i stipendije

Prema rezultatima UNDP-ovog istraživanja iz 2008.g., oko 16% studenata u Hrvatskoj je primalo neku vrstu stipendije tijekom studija. Državne stipendije pokrivaju oko 6% studentske populacije, a razliku do 16% iz UNDP-ovog istraživanja treba tražiti u stipendijama gradova i županija, te poslovnih subjekata. No, za sada u Hrvatskoj ne postoji sustavni registar stipendija koji bi bilježio ukupne podatke, pa navedene podatke treba shvatiti samo kao okvirne procjene.

Sredstvima iz državnog proračuna subvencioniraju se studentski troškovi života za redovne studente: zdravstveno osiguranje, stanovanje u domu, prehrana u studentskim domovima i restoranima, te troškovi gradskog prijevoza. Filipić (2009.) smatra kako su studentske potpore u Hrvatskoj brojne i po financijskom obujmu velike, što temelji na usporedbi ukupnih fiskalnih subvencija u odnosu na prosječni dohodak u Hrvatskoj. No, tu je potrebno imati na umu kako relativno izdašni oblici neizravne potpore studentima u Hrvatskoj čine dio sustava u kojem su programi izravne potpore studentima nedostatni: pokrivenost državnim programima stipendiranja je vrlo niska, pri naplati školarina ne vodi se računa o socijalnim prilikama studenata, a model zajmova subvencioniranih od države za troškove školarina ili studentskog života ne postoji.

Zajmovi

Ne postoje državni zajmovi ni za koju kategoriju studenata; jedini dostupni zajmovi su oni dostupni na tržištu. Iznimka u tržišnoj ponudi studentskih zajmova je Sveučilište u Rijeci koje provodi vlastiti program studentskih zajmova.

POPIS IZVORA

Bajo, A. (2008.a): „Troškovi studija i školarine: rezultati anketnog upitnika“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Bajo, A. (2008.b) „Stanje ljudskog kapitala na hrvatskim visokim učilištima“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Bajo, A. (2008.c) „Financiranje visokih učilišta po sveučilištima i područjima znanosti“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Bajo, A. (2008.d) „Troškovi studija po studentu sveučilišta i područjima znanosti“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Bejaković, S. (2008.) „Prosječno trajanje studija i društvena obilježja studenata u Hrvatskoj“ u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Državni zavod za statistiku (2009.) *Priopćenja - Obrazovanje, istraživanje i razvoj*, dostupna na mrežnim stranicama www.dzs.hr

Europska komisija (2007.) „Bologna process: FAQ on the social dimension of higher education in Europe“, MEMO/07/183

Eurostat. Statističke informacije o obrazovnim sustavima europskih zemalja: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Filipić, P. (2009.) „Makroekonomija gubljenja statusa redovitog studenta ili fiskalne posljedice (ne)položenog ispita“, *Financijska teorija i praksa* 33 (1) str. 1- 23

Hunjak, T. (2008.) „Financiranje visokih učilišta“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Institut za razvoj obrazovanja (2009.), *Obrađeni podaci iz Baze stipendija* na portalu www.stipendije.info

Matković, T. (2009.) „Pregled statističkih pokazatelja participacije, prolaznosti i režima plaćanja studija u Republici Hrvatskoj 1991.-2007.“, *Revija za socijalnu politiku*, god. 16, br. 2, str. 239-250, Zagreb

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2007.a) „Bologna Stocktaking Report Croatia“. Zagreb: MZOŠ. Dostupno na mrežnim stranicama <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/actionlines/stocktaking.htm>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (2007.b) *OECD Thematic Review Of Tertiary Education Country Background Report For Croatia*, Zagreb: MZOŠ

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (2007.c) *Pregled postignuća 2004. – 2007.*, Zagreb: MZOŠ. Dostupno na mrežnim stranicama <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3135>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (2009.a, privatna korespondencija). Statistički podaci o broju upisanih studenata na visokim učilištima u RH za akademsku godinu 2006./07.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (2009.b), *Pravila i kriterije za dodjeljivanje 2.500 državnih stipendija redovitim studentima sveučilišnih i stručnih studija i naknada dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija s invaliditetom za 2009.g.* Zagreb: MZOŠ. Dostupno na mrežnim stranicama <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3213>

Organisation for Economic Cooperation and Development (2008.a) *Education at a Glance*, Paris: OECD. Dostupno na mrežnim stranicama www.oecd.org

Organisation for Economic Cooperation and Development (2008.b) *Reviews of Tertiary Education: Croatia*. Paris: OECD. Dostupno na mrežnim stranicama http://www.oecdbookshop.org/oecd/display.asp?K=5KZLDVGTKK34&cid=sourceoecd&lang=EN&sf1=Title&sort=sort_date%2Fd&st1=tertiary&sf4=SubVersionCode&st4=not+E4+or+E5+or+P5&m=14&dc=41&plang=en

Steinman, Z. (1969). „Trajanje studija i tokovi školovanja studenata škola trećeg stupnja u SR Hrvatskoj: razdoblje 1960-1967“. god. Prikazi, 29. Zagreb: Zavod za statistiku NR Hrvatske.

UNDP - Program Ujedinjenih naroda za razvoj Hrvatska (2009.) *Obrazovne i radne karijere mladih*, neobjavljeno istraživačko izvješće, Zagreb

Vašiček, V. (2008.) „Troškovi studija i sustav financijskog izvješćivanja na hrvatskim visokim učilištima“, u *Financiranje visokih učilišta: troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, neobjavljeno izvješće sa znanstvenog projekta, Zagreb

Vukasović, M. i dr. (2008.) *Financing Higher Education in South-Eastern Europe: Albania, Croatia, Montenegro, Serbia, Slovenia*, Beograd: Centre for Education Policy